

Kasteel Keukenhof

gesteld in de goudleerkamer, een uniek kabinet in de stijl van Daniel Marot. Deze antiquiteiten en kunstvoorwerpen getuigen op fraaie wijze van de bewoningsgeschiedenis van dit huis...

Een gang in Keukenhof, met boven een koloniale kist het portret van Cécile barones van Pallandt – Steengracht van Oostcapelle met haar zoon (door Jean Baptiste van der Hulst, 1846) en links (boven de deur) van Aurelia Elisabeth gravin van Lynden – gravin van Limburg Stirum (1875-1949).

Ooit met dubieus Indisch kapitaal gesticht als lusthof op een afgezaagd stuk duin en uiteindelijk ontwikkeld tot een bijna prototypisch kasteel, “met torens overladen” en zoals velen zich ook vandaag nog een middeleeuws slot zouden voorstellen.

© Stichting Landgoedvrienden, 2010
Redactie: Mr O.W.C. Mertens

Keukenhof

VAN BUITENPLAATS TOT GRAFELIJK SLOT

EXCURSIE STICHTING LANDGOEDVRIENDEN
NOVEMBER 2010

Kasteel Keukenhof

De naam Keukenhof wekt internationaal vooral associaties met tulpen en toeristen op. Deze Nederlandse trots ontleent haar naam aan het minder bekende Kasteel Keukenhof, op een steenworp afstand van deze voorjaarsbloemententoonstelling ten noordwesten van Lisse.

Keukenhof is een fraai voorbeeld van een buitenplaats uit de Gouden Eeuw die zich door de eeuwen heen uiteindelijk ontwikkelde tot een ietwat romantisch kasteel met quasi middeleeuwse allure.

De oorsprong van Keukenhof

Keukenhof ontleent zijn naam aan het Keukenduin, een smalle strook duinen dat ooit een jachtdomein was van Slot Teylingen, rijk voorzien van wild (“duinbeesten”): hazen, patrijzen, fazanten en met name konijnen, ooit een woud dat “zo overvloedig dicht ende dik was, dat men daarvan konde komen over de bomen ende deur de takken, zonder ter aarde af te stijgen”. De revenuen van deze duinen, het grafelijk wild, waren dan ook met name bestemd voor de keuken van de grafelijke hofhouding op slot Teylingen, hetgeen de naam Keukenduin (eertijds ook als “Cookenduin” en “Koecken Duijn” vermeld) verklaart.

Volgens de overlevering zou Jacoba van Beieren (1401-1436), gravin van Holland en Zeeland en hertogin van Beieren, die vanaf 1428 als houtvesterin van Holland slot Teylingen bewoonde, er een jachtslot hebben gesticht, waaruit het huidige kasteel Keukenhof zou zijn ontstaan. Deze romantische overlevering kan echter met zeer grote waarschijnlijkheid naar het rijk der fabelen verwezen worden.

De Gouden Eeuw: de buitenplaats Keukenhof

In 1604 kwam het Keukenduin in eeuwigdurende erfpacht van een aantal heren, waaronder Gerard van der Laen, heer van Ter Specke, met de bedoeling het duin af te zanden en er door ontginning vruchtbaar land van te maken. Een deel van dit afgezande Keukenduin werd in 1638 door Gerards zonen Nicolaes en Adriaen van der Laen verkocht aan hun zwager, VOC-commandeur Adriaen Maertensz Block. Eerst met deze transactie begint de feitelijke geschiedenis van Kasteel Keukenhof.

Adriaen Maertensz Block (1581/82-1661) had het in de Oost niet alleen geschopt tot gouverneur van Ambon, baljuw van Batavia en

Kasteel Keukenhof

kaart zette en de naam Keukenhof eveneens een grote *renom* gaf heeft het landgoed hierdoor helaas aan rust en schoonheid moeten inboeten; waar ooit bewoners per rijtuig vanuit Den Haag arriveerden rijden nu grote touringcars vol toeristen af en aan...

Het is aan Carel van Lynden te danken dat Lisse toch nog veel groen heeft weten te behouden en dat niet het gehele landgoed ten prooi is gevallen aan de toch wat kale en artificiële bloembollencultuur: ondanks incidentele verwijten “onwillig” te zijn om landerijen op te offeren aan bloemen heeft hij consequent zijn been stijf gehouden om het hele landgoed aan dergelijke ontginning prijs te geven.

De rode salon van Kasteel Keukenhof.

Keukenhof heden ten dage

Carel van Lynden liet het landgoed Keukenhof, met zo'n 230 hectare aan tuinen, bossen en landerijen, na aan de Stichting Kasteel Keukenhof. Thans zijn het kasteel en koetshuis opengesteld voor bezichtiging en wordt het geëxploiteerd als huwelijkslocatie en ten behoeve van, onder meer, filmopnames en kunstexposities.

Kasteel Keukenhof is in 2003 bewust intact gelaten; het huis beschikt dan ook nog steeds over een uitgebreide en belangrijke collectie 17^e-, 18^e- en 19^e-eeuwse meubelen, schilderijen (waaronder portretten van Nicolaes Maes) en Chinees en Japans porselein, weelderig tentoon-

Kasteel Keukenhof

Jan van Lynden, die voordien op huize Wildlust bij Noordwijkerhout woonde, heeft echter slechts zeven jaar op Keukenhof kunnen wonen. Zijn weduwe verkoos veelal 'Villa Lynden' in het Oostenrijkse Altaussee, waar zij twee decennia later zou overlijden. Het werd stil op het huis en tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het huis, nadat het ontruimd was, door de bezetter gevorderd. In het nabijgelegen Keukenduin kwam een stelling voor V1-raketten te staan – één stortte ooit na lancering neer maar wist het kasteel gelukkig te missen.

Met de dood van *Gräfin Lynden* kwam Keukenhof in 1949 in handen van de laatste particuliere eigenaar: Jan Carel Elias (Carel) graaf van Lynden (1911-2003), achtereenvolgens in 1935 gehuwd met Jkvr. Anna Cecilia van de Poll (1915) en in 1952 met Pauline Margaretha Christine (Molly) de Steenhuysen (1915-1995). Het grote en moeilijk warm te stoken huis – centrale verwarming ontbrak – werd echter amper door hem bewoond: doorgaans verbleef Carel van Lynden in Sint-Michielsgestel (eerst op 'Balsbroek', later op 'de Beverthoeve') en op 'Villa Lynden' in Altaussee, waar hij zelfs een deel van zijn lagere schooltijd had doorgebracht.

Vanaf 1949 kwam de bloemententoonstelling Keukenhof tot stand, op het terrein van de voormalige Engelse tuin van wat tot dan toe bekend stond als "Zandvliet". Hoewel dit Lisse internationaal op de

Kasteel Keukenhof

Raad van Indië, maar het ook dusdanig bont gemaakt dat hij uiteindelijk in 1630 door de VOC vanwege verregaande corruptie, zelfverrijking en illegale handel uit al zijn ambten werd ontheven. Met zijn gezin keerde hij terug naar Lisse (waar hij tijdens een kortstondige repatriëring al verbleef), waar hij met zijn in Indië vergaarde (en niet geheel vlekkeloze) fortuin het huis Rosendaal bewoonde.

Een schilderij van Keukenhof in vogelvlucht, circa 1700.

In 1641 liet Adriaen Block op zijn deel van het Keukenduin een fraaie buitenplaats verrijzen: Keukenhof. Gaandeweg breidde hij zijn bezit uit en nam het buiten in omvang toe; in 1646 verwierf hij zelfs het huis Ter Specke, waar hij – naast Keukenhof – op woonde. In zijn boedelinventaris uit 1661 wordt Keukenhof voor het eerst nader omschreven: "de huizinge ende boomgaard ende plantagie genaamd Keukenhouff met het bouwhuis daar annex staande".

Na het overlijden van de kinderloze Block kwam Keukenhof opmerkelijk weer in handen van diens zwager Adriaen van der Laen, die het buiten in 1662 (nu zonder het Keukenduin) doorverkocht aan Joannes Rochel, ridder, woonachtig te Mechelen. Deze deed het in 1665 alweer van de hand aan twee investeerders die het op hun beurt in 1666 weer overdroegen aan Amsterdammer Hendrick van Hove (1632-1687). Zijn zoon Hendrick van Hove junior (1655-1707) kocht in 1692 het Keukenduin, waarmee Keukenhof sedertdien weer (tot op heden) eenheid zou blijven vormen.

Een laat 17^e-eeuws schilderij dat zich op Keukenhof bevindt geeft een gedetailleerd beeld van het huis in die tijd: een statig, hoog en rechthoekig huis, de gevels voorzien van kruisvensters en versierd met festoenen, guirlandes en – boven de entree – een alliantiewapen. Een fraai hek, de hekpalen getooid met schildhoudende leeuwen, gaf toegang tot het buiten, omheind en met op de hoeken triomfbogen. Een oprijlaan met aan weerszijden een dubbele rij bomen leidde naar het voorplein van het huis, voorzien van twee tuinkoepels.

De 18^e eeuw: gestage verfraaiing van huis en tuinen

In 1720 werd de “Hofstede genaamd Keukenhof, als herenhuis, tuinmanshuis, koetshuis, stallinge, barg, schuur” met “plantage” en landerijen uit de boedel van Johanna Groenhout († 1719), weduwe Van Hove, verkocht aan een verwant van haar echtgenoot, Mr Joan Henry des H. R. Rijksgraaf van Heemskerck (1689-1720), heer van Acht-tienhoven, Den Bosch en Eindschoten.

Met graaf van Heemskerck zou een bloeiperiode voor Keukenhof aanbreken: hij breidde zijn bezit gestaag uit, liet het huis verfraaien en besteedde ook veel aandacht aan de tuinen. In de jaren 1720 ondergingen de tuinen een ingrijpende herinrichting; hij liet de “plantage” vergroten, zichtassen aanleggen, tuinbeelden plaatsen en liet vermoedelijk ook een kunstmatige heuvel opwerpen, waarop een koepel verrees.

Zijn weduwe, Anna Petronella van Schuylenburg, verkocht in 1746 “de Hofstede het Keukenhof” aan de bekende geneesheer Dr Willem (Guilielmus) Röell, professor in de anatomie aan het Athenæum Illustre te Amsterdam, later ook bewindhebber der WIC en directeur van Suriname.

Deze deed deze “herenhuizing, stalling, koetshuis, tuinmanswoning mitsgaders twee bouwhuizen” in 1768 voor 18.000 gulden weer van de hand aan opnieuw twee investeerders, die het goed onmiddellijk (nu voor 22.000 gulden!) doorverkochten aan Hendrik Nieuland (1718-1779), koopman in katoen en lijnwaad te Amsterdam. Zijn weduwe Alberdina Kist, die nog enige tijd op Keukenhof zou blijven wonen, verkocht het buiten in 1782 aan Frans Gerard Eysing († 1790), koopman te Amsterdam.

van Pallandt manifesteerde zichzelf, meer dan haar moeder, als ware “erfdochter” en *dame châtelaine* van Keukenhof. De rol van haar man, in de volksmond “Goeie Carel” genoemd, wordt veelal omschreven als die van prins-gemaal. Illustratief voor het Keukenhof in die tijd is de beschrijving van de bekende Ds Jacobus Craandijk, de ambulante schrijvende predikant die door “de wilde donkere duinvalleien” bij Lisse “den prachtigen aanleg van het edele landgoed des barons van Pallandt, het schone Keukenhof” bezocht: “Voor het huis is een smaakvolle aanleg met rhododendrons, cipressen en ander altijd groen gewas, aan drie zijden door donkere bosschen ingesloten. Het huis zelf is in de laatste jaren vernieuwd en gerestaureerd. In het front heeft het een’ hoogen vierkanten toren en een’ ronden hoektoren. De zijgevels prijken met begroeide balkons en aan eene zijde is een met klimplanten rijk behangen steenen veranda, die een heerlijk uitzicht heeft op de rijweg en, tusschen hooge boomstammen heen, op een verschiet. (...) Grootsch en smaakvol is overal de aanleg en met uitstekende zorg wordt alles onderhouden.”

De “feodalisering” van Keukenhof was, door de adellijke bewoners, de verbouwingen en mede door de romantische en historiserende tijdsgeest van de 19^e-eeuw, geslaagd!

De 20^e eeuw: de stilte keert terug

Na het overlijden van Cornelia van Pallandt vererfde Keukenhof op Jan Maurits Dideric graaf van Lynden (1864-1930), kamerheer i.b.d. van Koningin Wilhelmina, die in 1895 in het huwelijk was getreden met Aurelia Elisabeth gravin van Limburg Stirum (1875-1949), vrouwe van Noordwijkerhout.

Het uiterlijk van het kasteel Keukenhof werd te eclectisch bevonden; Loosjes schreef over “het met torens overladen huis, omstreeks 1860 gerestaureerd op een wijze die ons niet gelukkig voorkomt”. Nog in hetzelfde jaar, 1923, werden de gevels tot een iets eenvoudiger vorm teruggebracht en de luiken van kasteel en bijgebouwen werden geschilderd in rood en geel, de heraldische kleuren der Van Lydens – iets dat bij leven van “de Oude Gravin”, *née* Van Pallandt nooit had kunnen gebeuren...

Kasteel Keukenhof

in lijn van het terecht toenemende hygiënebesef toentertijd, werden ook badkamers verwezenlijkt.

Park en tuinen ontsnapten natuurlijk evenmin aan deze vernieuwingsdrang: onder architectuur van de befaamde Jan David (1791-1870) en Louis Paul (1820-1915) Zocher werden de reeds aanwezige Engelse landschapstuinen tussen 1857 en 1860 schitterend verfraaid en aanzienlijk uitgebreid, met grote vijverpartijen en “sterk sprekende en zachte glooiingen en ondulatie der terreinen” om zo “het beste effect te erlangen in overeenstemming met het bestaande”, zodat “iets zeer bevalligs” ontstond.

Naar de heersende mode kwam er ook een Oosters plantsoen en werden talloze rhododendrons geplant. Dat het echtpaar Van Pallandt-Steengracht geheel bij de tijd was blijkt ook uit de gietijzeren brug die zij naar een eilandje lieten aanleggen, een typerend onderdeel bij dergelijke parkaanleg in een voor die tijd ook modern en geliefd materiaal.

Hun dochter, Cornelia Johanna barones van Pallandt (1840-1923) huwde in 1861 met Jan Carel Elias graaf van Lynden (1837-1900), luitenant-kolonel der cavalerie, ordonnansofficier, later hofmaarschalk en grootmeester van koning Willem III. Cornélie van Lynden-

Kasteel Keukenhof

Het was deze heer Eysing die park en tuinen liet herinrichten naar de toen in zwang gekomen Engelse landschapsstijl en ook het huis onder handen liet nemen.

Na het overlijden van zijn weduwe, Anna Scheltes, in 1809 werd Keukenhof door haar schoonzoon prompt te koop aangeboden. Het landgoed werd toen omschreven als “Eene Extra Schoone Vermakelyk gesitueerde en Welaangelegde Hofsteede, genaamd Keukenhof (...) voorzien van eene zeer logeabele en binnen weinig jaren naar de nieuwste smaak opgemaakte en met groote schuiframen voorziene Heerenhuizinge” met tuinen, boomgaarden, moestuinen, “Persiken en Druivenkassen, en Bakken en ’t gene verder tot eene complete en welingerigte Broeijery behoord”.

Huize Keukenhof als neoclassicistisch huis (met rondlopende entree) in een Engels landschapspark. Gewassen tekening door Andreas Schelfhout.

Voorts waren er diverse bijgebouwen: “een fraaije Stallinge” voor wel acht paarden, “een ruim Koetshuis, wel gebouwde Tuinmans-Wooninge met zijn Bergschuren” alsmede “drie capitale hegte en weldoortimmerde Huismans-woningen, met hunne spatieuze Stallingen”. Last but not least waren aan het landgoed natuurlijk de altijd gewilde jacht- en visrechten verbonden.

De 19^e eeuw: van luthof naar kasteel

De nieuwe eigenaar van Keukenhof werd Mr Johan Steengracht van Oostcapelle (1782-1846), heer van Oostcapelle, Oosterland, Sir Jansland en Oosterstein, Moyland, Till en Ossenbruch, echtgenoot van Cornelia Johanna van Nellesteyn (1782-1842). Met deze verkoop zou Keukenhof “evolueren” van een buitenplaats van Amsterdamse burgers en patriciërs naar een “adellijk huis” met feodale grandeur.

Huize Keukenhof ten tijde van baron en barones van Pallandt – Steengracht van Oostcapelle, gezien vanuit het overpark “Zandvliet”. Lithografie door J.D. Steuerwald naar een tekening door P.J. Lutgers, 1855.

De heer Steengracht, een Zeeuwse patriciër die in 1816 door koning Willem I tot Jonkheer verheven, was een gerenommeerd kunstkenner en collectioneur. In voornoemd jaar werd hij tevens benoemd tot directeur van het Koninklijk Kabinet van Schilderijen, beter bekend als het Mauritshuis, welke eervolle positie hij tot 1840 zou bekleden. Steengracht legde de basis van deze beroemde collectie (onder meer door aankoop van Vermeer’s *Gezicht op Delft* in 1822); zijn eigen verzameling, welke in 1913 in Parijs zou worden verkocht, bestond uit talloze werken van wereldberoemde Oude Meesters, met name Hollands, zoals Rembrandt, Van Dijck, Jordaens, Rubens en Steen.

De familie Steengracht wisselde het verblijf op Keukenhof af met een stadhuis op de Lange Vijverberg in Den Haag en een ander buiten, huize Beerschoten bij De Bilt. Tussen 1829 en 1837 werd Keukenhof verhuurd, eerst aan Mr Hugo Gevers en vanaf 1830 aan de rentenier Pierre Joseph Eyma.

In 1837 moest laatstgenoemde het huis verlaten voor Jkvr. Cecilia Maria (Cécile) Steengracht van Oostcapelle (1813-1899), dochter van Johan, die toen net in het huwelijk was getreden met Carel Anne Adriaan baron van Pallandt (1810-1883), later adjunct-houtvester van Zuid-Holland.

Het echtpaar Van Pallandt bewoonde Keukenhof met passie en liet het intensief verfraaien: zo gaven zij de schilder Johan Stortenbeker in 1843 opdracht de blauwe salon voorzien van een imposante plafondschildering en de rode salon van grisailles (of “witjes”). Vader Johan Steengracht overleed in 1846 te Parijs; met een nagelaten vermogen – in die tijd! – van 4.610.000 gulden kan hij beschouwd worden als één der allrijkste inwoners van het land. Keukenhof werd, mede omdat er geen heerlijke rechten aan verbonden waren (deze gingen immers bij voorkeur naar de zonen), toebedeeld aan Cécile. De familie Van Pallandt zou zich vol overgave verder wijden aan Keukenhof, toen een landgoed van bijna 160 hectare. In 1849 werden de tuinmuren bij de bloementuin vernieuwd en verlengd en in 1850 werd een Zwitsers tuinhuis of speelhuis opgericht, een romantisch en opmerkelijk gebouw met neogotische spitsramen en rieten dak.

De transitie van landhuis naar kasteel vond in diezelfde periode plaats. Laat de lithografie van Lutgers en Steuerwald uit 1855 nog een klassiek rechthoekig herenhuis zien, in 1857-1858 onderging Keukenhof een ware gedaanteverwisseling. Naar het ontwerp van de architect Elie Saraber (1808-1878) werd het huis Keukenhof zeer ingrijpend verbouwd en werden ook het oude tuinmans- en koetshuis met paardenstallen annex vervangen. Keukenhof kreeg een imposant en eclectisch uiterlijk, met ronde torens op de hoeken voor een extra *cachet de château*; het pleisterwerk maakte plaats voor schoon baksteen en het huis kreeg (in 1862) tevens een imposante entreepartij in neorenaissancestijl. Het interieur kreeg evenzeer aandacht en, geheel